

## ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ» (ДЛЯ ЖУРНАЛІСТІВ)

*У статті йдеться про важливість формування самостійної роботи студентів як однієї з найбільш вагомих форм розвитку мовних компетенцій.*

*Ключові слова: самостійна робота, модуль, професійне спілкування, мовна компетенція.*

Розвій духовної культури соціуму, піднесення вартості української мови, вихід її на міжнародну арену як мови суверенної держави залежить від багатьох чинників, передусім від функціонування суспільно престижної форми національної мови – літературної мови – у професійній сфері.

Готувати висококваліфікованих фахівців, котрі володіють державною мовою в усній та писемній формах, – завдання вищої школи. Високий потенціал у формуванні культури спілкування має курс «Українська мова за професійним спрямуванням», який органічно продовжує розвиток національно-мовної особистості, розширює мовну компетенцію майбутнього спеціаліста у професійній сфері.

Ми виробили концепцію вивчення навчальної дисципліни студентами, зважаючи на те, що її основна цільова спрямованість стосується формування необхідних мовних компетенцій у сфері майбутньої професійної діяльності. Компетентнісний підхід у вивченні рідної мови відрізняється від класичного (інформаційно-репродуктивного) тим, що головна мета навчання – це не отримання максимуму знань про мовну норму та її суспільне значення, види мовних норм; функціональні стилі української мови; класифікацію, складання та оформлення документів; особливості вживання синонімів, антонімів, омонімів, паронімів, термінів, професіоналізмів, застарілої лексики тощо, а формування студентами на їх основі власної методики, стилю мовлення, в основі чого лежить інтеграція особистісних якостей та практики комунікативної діяльності.

Отож, акцент переноситься з традиційної настанови – засвоєння відомостей про літературні норми всіх рівнів мовної ієрархії – на формування індивідуального стилю навичок професійної комунікації при вивченні особливостей фахової мови, на розвиток культури мови, мислення і поведінки особистості. Тому необхідно навчити студентів самостійно здобувати знання, виховувати постійне прагнення до пізнання, самовдосконалення [1, с. 9]. А оскільки основна орієнтація у вивченні курсу стосується формування мовних компетенцій, зрозуміло, що найбільш перспективною формою їх розвитку виступає самостійна робота.

Самостійна робота, вищий рівень організації якої передбачає повний цикл діяльності, здійснюється студентами на **саморегульовальній** основі. В контексті відповідного навчального модуля студент визначає пріоритетні напрямки розвитку, ставить цілі, пов'язані з удосконаленням власного мовлення, підбирає матеріал, формує зміст діяльності, визначає адекватні форми та методи роботи, організовує свою діяльність, а також самостійно оцінює її результативність.

Програма структурована в такий спосіб, щоб спрямувати навчальну діяльність студентів на формування комунікативних компетенцій як інтегрального показника оволодіння курсом. Навчальний предмет починається з опрацювання основних завдань та обговорення можливостей і логіки їх реалізації впродовж вивчення всього комплексу передбачених програмою тем.

Студенти, працюючи над трьома основними модулями (I. Українська мова професійного спрямування в аспекті теорії стилів та культури мовлення. Лексичні норми професійного спілкування; II. Орфоепічні, орфографічні, морфологічні норми професійного спілкування; III. Синтаксичні й пунктуаційні норми мови професійного спілкування), готують себе психологічно й предметно до роботи над четвертим модулем (IV. Розвиток комунікативних компетенцій фахівця), в якому вони вирішують завдання, пов'язані з проблемами та перспективами вдосконалення свого мовлення з проєкцією на майбутню професійну діяльність.

Так, при опрацюванні змісту тем першого модуля, студенти знайомляться з теоретичними засадами курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» (для журналістів), розглядають стилістичні та лексичні особливості мовлення, комунікативні ознаки культури мовлення, опрацьовують сучасні лінгвістичні та фахові словники; вивчають також поняття про документ – основний вид писемного ділового мовлення, функцію документа, класифікацію, структуру і правила оформлення найуживаніших документів, необхідних журналістові.

Основу другого модуля дисципліни становить процес опанування норм сучасної української літературної мови – орфоепічних, акцентуаційних, орфографічних та морфологічних.

При студіюванні третього модуля студенти знайомляться з особливостями синтаксису професійного мовлення, вимогами до побудови простих речень, використання однорідних членів речення, відокремлених означень та обставин, координацією присудка з підметом, складними випадками керування та пунктуаційними нормами писемного мовлення.

Вивчення цих модулів дає можливість журналістам не лише отримати весь комплекс знань, необхідних для формування ефективного професійного спілкування, а й продіагностувати, проаналізувати та оцінити рівень сформованості власного мовлення відповідно до теоретичних положень та визначених норм спілкування.

Четвертий завершальний модуль (комунікативні компетенції мовної особистості, комунікативні якості мови (правильність, точність, логічність, образність, чистота, багатство, різноманітність, доречність, доступність, достатність, стислість, змістовність, ясність, емоційність, естетичність, дієвість), культура усного мовлення, різновиди усного професійного мовлення, жанри публічного мовлення, мовленнєвий етикет як елемент етики професійного спілкування) передбачає фокусування основної уваги студентів на трансформацію теоретичних положень у конкретні практичні моделі професійного спілкування (більшою мірою імітовані).

Відповідно до поставлених завдань з дисципліни навчальний процес, окрім активного опрацювання теоретичного матеріалу, передбачає такі навчальні завдання, які дають можливість формувати:

- вміння професійного спілкування з дотриманням правил професійної етики на мовному рівні і знанням основних фахових термінів; правильно висловлювати свої думки як в усній, так і в писемній формах;
- вміння характеризувати та оформляти відповідно до вимог такі найуживаніші ділові папери, як заява, автобіографія, резюме, візитна картка, характеристика, доручення, розписка, протокол і витяг з протоколу, доповідна та пояснювальна записки, оголошення, діловий лист (прохання, пропозиція, запрошення, подяка та ін.);
- вміння виконувати письмові роботи, зокрема міні-твори, статті, реферати;
- вміння контролювати й аналізувати своє мовлення за критеріями правильності, логічності, виразності, а також наявності власного стилю та його характерних особливостей.

Система навчальних завдань формувалась у такий спосіб, щоб розвивати на основі теоретичних знань реальні мовні компетенції професійного спрямування. Наприклад:

1. Інтерпретувати сутність висловлювань про мову, пов'язати їх зміст зі своєю майбутньою діяльністю.

*Мова й пісня – дві найважливіші фортеці, які народ повинен оберігати тильніше й відчайдушніше, ніж свої кордони (Г. Нудьга). Слово до слова – зложиться мова (Нар. творчість). Добре слово варт завдатку (Нар. творчість). Скажи що-небудь, щоб я тебе побачив (Сократ). Мрію я словами відмикати людське серце... Цю скарбницю мрій... (Л. Забайта). Мова – універсальна, але користування нею вкрай індивідуальне. Це своєрідний енергопровід: від одного до іншого, від одного до багатьох (П. Мовчан).*

2. Підготувати презентацію професії, яку опановуєте в університеті, за навідними питаннями.

*Чим приваблює обрана професія?*

*Що вам відомо про цю професію? (Історичний екскурс).*

*Наскільки вона важлива, актуальна сьогодні, у перспективі?*

*Які ділові, моральні якості допоможуть вам у професійній діяльності?*

*Ким ви бачите себе в майбутньому?*

3. З'ясувати, до яких стилів (підстилів) належать подані уривки? Відповідь обґрунтувати.

Визначити три найбільш характерні особливості власне Вашого розмовного стилю мовлення.

*а) Мислитель-гуманіст. Сковорода був ним і в художній творчості. Вірші, над якими в цей період починає працювати поет, сповнені тривоги і душевних мук, глибоких філософських роздумів про світ і життя людини, про красу природи та контрасти суспільства (Л.В. Рижак);*

*б) У переддень свята Незалежності газета «Час» святкувала свій «дитячий» ювілей – 5 років. Журналістські фестини відбувалися у кав'ярні «Літо» і зібрали за застіллям колег «часівців», їхніх друзів та прихильників (3 газети);*

*в) Як гул століть, як шум віків,  
Як бурі подих – рідна мова,  
Вишневих ніжність пелюстків,  
Сурма походу світанкова,  
Неволі стогін, волі снів,  
Життя духовного основа (М. Рильський).*

4. Який із поданих висловів найбільш повно розкриває особливості мовленнєвого етикету?

*Немає більшої грубості, ніж переривати іншого під час його виступу (Локк). Уміння вести розмову – це талант (Стендаль). Мовчазність і скромність – якості, дуже потрібні для розмови (Монтень). Хто ні про що не запитує, той нічому не вчиться (Фуллер).*

5. Підготувати усну інформацію про національні особливості професійного спілкування в Японії, Франції, США чи Китаї (5 хвилин).
6. Записати шанобливі форми звертання до конкретної особи під час виступів, промов, на початку службових листів, уживаючи прикметники: високоповажний, вельмишановний, шановний тощо.
7. Підготувати інформаційну промову (3 хвилини). Обґрунтувати актуальність обраної теми. Продумати етикетні (початкові, кінцеві) моделі звертання до слухачів.

Теми для інформаційної промови:

- Новини економічного життя міста (району, області, країни).
- Новинки літератури з фаху.
- Огляд політичних (культурних, спортивних) подій у країні.
- Новини студентського життя факультету української філології та журналістики.

Схема оцінки інформаційної промови:

1. Тема і мета.  
Цікава?  
Доречна?  
Актуальна?
2. Виступ.  
Чи цікавий?  
Чи використано прийоми уваги?  
Чи не занадто довго?
3. Головна частина.  
Чи продумано план?  
Чи весь матеріал стосується справи?  
Чи достатньо прикладів?  
Чи коректний зміст?  
Чи досягнуто мети?
4. Висновки.  
Чи зрозуміло все?  
Чи є узагальнення сказаного?
5. Вимова.  
Чи впевнений промовець у собі?  
Чи правильною є поза, жести, погляд?  
Чи вдалий темп мови?  
Чи є контакт з аудиторією?  
Чи є мовні помилки?
6. Поради промовцеві.

Отже, самостійна робота при вивченні курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» (для журналістів) сприяє не лише більш якісно засвоїти основний зміст дисципліни, а й формувати позицію основного суб'єкта розвитку власного мовлення, комунікативної культури професійного спілкування.

#### Список використаних джерел

1. Арушанян М. В. Самостійна робота на уроках української мови та літератури / М. В. Арушанян // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. – №8. – С. 9-13.
2. Мацюк З. Українська мова професійного спрямування : навч. посібник / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К. : Каравела, 2008. – 352 с.
3. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні. Модульний курс : навч. посібник / В. І. Мозговий. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 496 с.
4. Організація самостійної роботи студентів / за заг. ред. В. М. Король, В. П. Мусієнко, Н. Т. Токової. – Черкаси : Вид-во ЧДУ, 2003. – 216 с.

#### Summary

*The article refers to the importance of the individual work of students as one of the most important forms of linguistic competence. Preparation of highly skilled professionals who speak the state language in speech and writing – tasks of higher education. High potential in building a culture of communication has a course «Ukrainian language for professional purposes», which seamlessly continues the development of nationally directed personality extends linguistic competence of future specialists in the professional field. The article presents the concept of learning of discipline students as its main thrust concerns the formation of the necessary linguistic competence in future careers.*

*Competence approach in studying the native language differs from the classical fact that the main goal of education – it's not getting maximum knowledge about the linguistic norm and its social significance, types of linguistic norms, functional style Ukrainian language, classification, preparation and execution of documents, especially the use of synonyms, antonyms, terms, jargon, obsolete vocabulary etc., and the formation of students on the basis of their own technique, style of speech, at the heart of which is the integration of personal qualities and practice of communicative activity.*

*Independent study, higher levels of the organization which provides the full cycle of activities carried out by students at the self-regulatory basis. In the context of the relevant learning module the student determines the main directions of development, sets objectives related to the improvement of their own speech, picks up the material content of the forms, determines the forms and methods of work, organize their activities and evaluates its own performance.*

*According to this perspective, formed a training program that provides training activities on students of communicative competence.*

*Key words: individual work, module, professional communication, linguistic competency*